SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 9 (3) - 2023

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ
ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SCP1342V3I9Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич –филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа октори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Matajonov Rahimjon Akramovich
“VII-VIII ASRLARDA ARAB XALIFALIGI ISTILOSIGA QARSHI KURASHDA MAHALLIY HUKMDORLARNING O‘RNI VA ROLI” MAVZUSIGA OID INGLIZ TILLI TADQIQOTLAR TAHLILI 10-16

Облобердиев Жасурбек Косим угли
МЕРЫ НАКАЗАНИЯ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВВ 17-22

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Турсунов Бекмухаммад Омонович
МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ МЕЗОН ВА КЎРСАТКИЧЛАРИ 23-34

Курпаяниди Константин Иванович
ИССЛЕДОВАНИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЧЕРЕЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ РЕФОРМЫ 35-44

Ahmedov Shohjaxon
O‘ZBEKISTONDA CHAKANA SAVDONI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI 45-51

Кулибоев Азамат Шоназарович
БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТЛАРИДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ 52-62

Рўзиев Абдумалик Ортиғалиевич
МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШНИ БАҲОЛАШДА МИҚДОРИЙ ВА АХБОРОТ ТАҲЛИЛИ МЕТОДОЛОГИЯСИ 63-73

Abduraxmanova Shoxida Ravshanovna
TIBBIYOT MUASSASALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH 74-80

Davronov Istamxo‘ja Olimovich
MEHMONXONA XIZMATLARI RAQOBATBARDOSHLIGI VA SIFATINI BAHOLASH USULLARI 81-86

Маматов Бахадир Сафаралиевич
ҲУДУДЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ МУҲИТ ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ 87-96

Шолдаров Дилшод Азимиддин ўғли
КАМ ТАЪМИНЛАНГАН ОИЛАЛАР УЧУН НАФАҚА ВА МОДДИЙ ЁРДАМ ТАЙИНЛАШ ВА ТЎЛАШ ТАРТИБИ 97-104

Баратов Махсудали Назиралиевич
МИКРОМОЛИЯВИЙ ТАШКИЛОТЛАР ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 105-116

Ergashev Islom Ismoilovich
KESKIN RAQOBAT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI 117-127

Қодиров Азизжон Анварович
ЎТИШ ИҚТИСОДИЁТИ МАМЛАКАТЛАРИДА ЭКОТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АМАЛИЁТИ 128-136

Эшонкулов Акмал Кудратович
ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕДЕНИЯ АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 137-142

Астанов Шерзод Рустамович
ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИОН ЛОЙИҲАЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 143-150

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Abdullayev Ibodulla Abdullayevich
YOSHLARNI MILLIY G‘URUR RUHIDA TARBIYALASHDA OILA VA OILAVIY QADRIYATLARDAN UNUMLI FOYDALANISH USULLARI 151-155

Turabova Sevara Kattaqulovna
BAHS–MUNOZARALARDA QO‘LLANILADIGAN TUZOQLAR VA MANIPULYATSION (SPEKULYATIV) USULLAR 156-164

Alimatova Nargis Abduxalilovna
BARQAROR RAQOBAT USTUNLIGI-RAQOBATBARDOSHLIK OMILI 165-174

Allayarova Marhabo Mavlonovna
UCHINCHI RENESSANS DAVRIDA YOSHLAR BADIIY IJODINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI 175-179

Рахманов Баҳодир
СИНЕРГЕТИК ТАФАККУР: ФАЛСАФИЙ МЕРОСИМИЗНИ ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ АҲАМИЯТИ 180-186

Abdiraxmanov Muzaffar Zaripbayevich
ABU ALI IBN SINONING XORAZM MA’MUN AKADEMISIDAGI FAOLIYATI 187-191

Mirzaxalov Xojiakbar Tajibayevich
JAMIYATDA GENDER TENGLIGI MUAMMOSINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 192-197

Azimov Ashirali Mehmonboyevich
XOTIN-QIZLAR GENDER MA’RIFATINING IJTIMOIY BARQARORLIKKA TA’SIRI 198-202

Azimov Sherzod
PHILOSOPHICAL REFLECTION ON THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF SPORT IN SOCIETY 203-207

Абдурахмонович Хасан Иброхимович
ЎЗБЕКИСТОНДА ЁШЛАР ИННОВАЦИОН ТАФАККУРИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ 208-216

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Kuliyeva Dilshoda Alijon qizi
QUMAN TOPISHMOQLARINING OʻZBEK FOLKLORIDAGI PARALLEL SHAKLLARI 217-223

Тешабаева Дилфуза Муминовна, Абдухалилова Гулбаҳор Карабаевна
ТУРИЗМ СОҲАСИГА ОИД СЎЗ ВА ИБОРАЛАРНИ ПРЕФИКСЛАР ЁРДАМИДА ЯСАЛИШИ 224-230

Abdinazarov Uktam Qushoqovich
INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDA GIPPOLOGIK TERMINLARNING LINGVISTIK TADQIQI.. 231-236

Axmedova Shaxodat Maxmutovna
OʻZBEK XALQ PAREMALARIDA SHIFO KONSEPTINING IFODALANISHI 237-241

Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich
JAHON TILSHUNOSLIGIDA PAREMALAR TADQIQI 242-246

Vositov Otabek Toxirjonovich
TABIATNING ATMOSFERA HODISASI UMUMIY MA'NOSI VA LEKSIK SEMANTIK GURUHLARNING STRUKTURAL XUSUSIYATLARI 247-253

Нодир Раҳматуллаев
НАЗАР ЭШОНҚУЛ НАСРИДА ШАРПА АРХЕТИПИНИНГ ТАЛҚИНИ 254-260

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Мамасобиров Давронбек Эрназарович
ВАТАНДОШЛАР БИЛАН ИШЛАШ: ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ 261-270

Urakov Djahongir Rajabovich, Sharipovasror Safar o'g'li
OʻZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUN HUJJATLARIDA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARNING HUQUQIY ASOSLARI 271-276

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna
OLIY TIBBIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI HISSIY-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH 277-281

Umarova Zaxro Abduraxim qizi
TALABALAR MUSTAQIL TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART FIKRLASH (THINKING OUTSIDE THE BOX) NING ROLI 282-287

Kadirov Ramz Turabovich
TALABA-AKTYORLARNING SAHNA NUTQIGA OID BILIM VA KOʻNIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING SPETSIFIK TEXNOLOGIYALARI (DARS JARAYONIDAGI MASHGʻULOTLAR MISOLIDA) 288-295

Khabiba Madaminovna Jurabekova
THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF LISTENING IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN RUSSIAN LESSONS 296-302

Nishonov Akmal Obidovich, Xamrakulov Xamidullo Turgunboyevich
KLASTERLI O'ZARO TA'SIR SHAROITIDA INFORMATIKA O'QITUVCHILARINING MALAKASINI OSHIRISH JARAYONINI MODELLASHTIRISH MASALALARI 303-310

Ergashev Murodbek Ikromovich
MUSIQA TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING KREATIV VA IJTIMOIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD IMKONIYATLARI 311-316

Utkirov Nusrat Kamilovich
BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHNING KASBIY-PEDAGOGIK KOMPETENTLI TA'MINOTINI RIVOJLANTIRISH 317-322

Yulbarsova Xurshida
BO'LAJAK SOTSIOLOGLARDA IJTIMOIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK JIHATLARI 323-329

Baychayev Fazliddin Xusenovich
BO'LAJAK KON-METALLURGIYA SANOATI MUTAXASSISLARINING ELEKTROSTATIKAGA OID NAZARIY BILIMLARINI MUSTAHKAMLASH 330-335

Muminov Ulmas Ravshanqulovich
O'ZBEKISTONDA "MAHALLA INSTITUTI" NING MAHALLIY O'Z-O'ZINI BOSHQARISH – ORGANI SIFATIDA SHAKLLANISHI, UNING HUQUQIY ASOSLARINI YARATILISHI 336-341

Tajibayeva Ma'mura Tojidinovna
AJDODLARIMIZ PEDAGOGIK TA'LIMOTLARINI O'RGANISH ASOSIDA TALABALARDA G'OYAVIY DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH 342-346

Askarova Zulayxo
BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNING FIKRLASH DARAJASINI ANIQLASHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH SAMARASI 347-352

Akhmadjonova Diyora Dilshod qizi
EXPLORING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING THROUGH ONLINE PLATFORMS 352-362

Jumaniyazova Go'zal
OLIY O'QUV YURTI TALABALARINI PIRLSGA YO'NALTIRILGAN TOPSHIRIQLARNI TAYYORLASHGA O'RGATISH METODIKASI 363-367

Хусаинова Лейла Юнусова
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ФОНЕТИКЕ: ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДЫ 368-373

Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich
MATEMATIK KREATIV TAVSIFDAGI MASALALARNING BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA KREATIV FIKRLASHINI FANLARARO ABSSESSIAL VA ORDINATAL BOG'LAB SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI VA ROLI 374-379

To'xtasinov Muhammadjon
PEDAGOGLAR KASBIY KOMPETENLIGINI OSHIRISHDA UZLUKSIZ METODIK XIZMATNING O'RNI 380-384

Eshnazarov Murod Karimovich
GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA TA`LIM MAZMUNINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI 385-391

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ 9 (3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

13.00.00- Педагогика фанлари

Utkirov Nusrat Kamilovich
Sport turlarini oʻqitish metodikasi kafedrasi dotsenti v.b.
Navoiy davlat pedagogika instituti,
E-mail: utkirov72@bk.ru

BOʻLAJAK JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHNING KASBIY-PEDAGOGIK KOMPETENTLI TAʼMINOTINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishni modernizatsiyalashning ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik va psixologik-pedagogik sabablari, didaktik taʼminotning psixologik - pedagogik jihatlari, kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirish boʻyicha zamonaviy muammolarning tahlili, kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishni oʻquv jarayoniga tadbiq etish boʻyicha taklif va tavsiyalar haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit soʻzlar: mutaxassis, texnika, jismoniy tarbiya, sport, komponent, texnologiya, taʼminot, modernizatsiya, rivojlantirish, shaxs, didaktika, vosita, texnika, imkoniyat, mazmun, harakat, tuzilma, yondashuv.

Utkirov Nusrat Kamilovich
acting Associate Professor of the Department
of Methods of Teaching Sports
Navoi State Pedagogical Institute

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE SUPPORT FOR THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE

Abstract. This article discusses the socio-economic, scientific, technical and psychological and pedagogical reasons for the modernization of the development of professional and pedagogical competent support for the training of specialists in the field of physical education and sports, psychological and pedagogical aspects of didactic support, the development of a professional and pedagogical competent position, analysis of modern problems, proposals and recommendations for the implementation of the development of professional and pedagogical competence in the educational process.

Key words: specialist, methodology, physical education, sport, component, technology, provision, modernization, development, personality, didactics, tool, technique, opportunity, content, action, structure, approach.

Уткиров Нусрат Камилович
и.о.доцента кафедры методики преподавания спорта
Навоийский государственный педагогический институт,

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. В данной статье рассмотрены социально-экономические, научно-технические и психолого-педагогические причины модернизации развития профессионально-педагогического компетентного обеспечения подготовки специалистов в области физического воспитания и спорта, психолого-педагогические аспекты дидактическое обеспечение, разработка профессионально-педагогического компетентного положения, анализ современных проблем, предложения и рекомендации по реализации развития профессионально-педагогической компетентности в образовательном процессе.

Ключевые слова: специалист, методика, физическое воспитание, спорт, компонент, технология, обеспечение, модернизация, развитие, личность, дидактика, инструмент, прием, возможность, содержание, действие, структура, подход.

DOI: https://doi.org/10.47390/SP1342V3I9Y2023N42

Kirish. Jahonda sodir boʻlayotgan global ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy oʻzgarishlar jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli tayyorlash tizimini kompetentlik yondashuv asosida isloh qilishni taqozo etmoqda.

Hozirgi kunda AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, Xitoy, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlash, uning didaktik ta’minotini amaliy-faol va madaniyatlilik yoʻnalishida modernizatsiyalash asosida amalga oshirib kelinmoqda.

Mustaqillik yillarida zamonaviy talablar asosida oliy ta’lim sifatini oshirish, jumladan jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirish tizimiga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Ta’lim sohasida amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar natijasida, jumladan, jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarning huquqiy-me’yoriy, ilmiy-metodik va moddiy-texnik ta’minoti mustahkamlashga ehtiyoj sezildi. Davlat ta’lim standartlari ishlab chiqildi, oʻquv jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari tatbiq qilina boshlandi. Shular bilan bir qatorda, jismoniy tarbiya va sport faoliyatida kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotni rivojlantirishni jadallashtirishga zaruriyat borligi koʻzga tashlandi.

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirishni modernizatsiyalashning quyidagi ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik va psixologik-pedagogik sabablari aniqlandi:

- mehnat bozorida nafaqat yaxshi kasbiy bilimga ega boʻlgan, balki ushbu bilimlarni murakkab kasbiy va ijtimoiy masalalarni yechishda qoʻllay oladigan mutaxassislarga boʻlgan zaruriyatning zamonaviylashuvi;
- ilm-fan va texnologiyalarni yuqori sur’atlarda rivojlanishi ta’lim tizimi mutaxassislarini ilgariroq tayyorlashga va ularda “mobillik”, “tezkorlik”, “tizimlilik”, “tashabbuskorlik”, “mas’uliyatlilik”, “kasbiy universallik” kabi ijtimoiy-shaxsiy sifatlarni shakllantirishga yoʻnaltirilganlikka taalluqli talablarning oʻzgarishi.

An’anaviy bilim-malakaga asoslangan ta’lim tizimida qayd etilgan ziddiyatlarni hal etishning imkoni yoʻqligi sababli jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirish tizimining asosini integrallashgan bilimlarni tashkil etuvchi yangi ta’lim konsepsiyasiga(kompetentlikka) oʻtishni taqozo etadi. Bunday kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotni rivojlantirish talabalarda tafakkurni tizimli va ijodiy shakllantirishga, ilmiy-kasbiy muammolar yechimini tezkor va

samarali yoʻllarini topishga, yangi kasbiy bilimlarga ega boʻlish qobiliyatiga hamda oʻz ijodiy imkoniyatlarini uzluksiz oʻstirishga qaratiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Oliy taʼlimni boshqarish sifatiga va didaktikasiga doir muammolarni hamda kompetentli yondashuvni oliy maktabda shakllanishi va rivojlanishiga qaratilgan tadqiqotlar V.Baydenko[1], A.Verbitskiy[2], R.Djurayev[3] va boshqa olimlar tomonidan amalga oshirilgan.

Mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli hamda didaktik taʼminotning psixologik — pedagogik jihatlari, jumladan, mutaxassis modelini umummetodologik yondashuvlar asosida ishlab chiqish va shaxsni ijodiy rivojlantirish kabi muammolarni hal etishga qaratilgan ilmiy izlanishlar R.Sunnatova[4], V.Shadrikov[5], N.Egamberdiyeva[6] va boshqa pedagog olimlarning ishlarida oʻz aksini topgan.

Xorijiy davlatlardagi jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishning mazmunini chuqur tahlili kompetentlik yondashuviga xos quyidagi didaktik jihatlarini aniqlash imkonini berdi:

- oʻqitish maqsadi va mazmuni talabalarda kasbiy kompetentliklarni (kompetensiyalar guruhini) shakllantirishga qaratilishi;
- qoʻllanilayotgan pedagogik texnologiyalar talabalarda ijodiy imkoniyatlarni rivojlantirishga yoʻnaltirilishi;
- oʻquv dasturlari moslashuvchanligi hamda taʼlim jarayonida kasbiy koʻnikma va malakalarni oʻzlashtirish imkoniyatlarining oʻsishi;
- shakllangan kompetentlik darajasini oʻlchash uchun miqdoriy mezonlar qoʻllanilayotganligi;
- oʻqitishning individuallashgan yondashuv asosida tashkil qilinishi;
- taʼlim, fan va ishlab chiqarishning yuqori darajadagi integratsiyasi va boshqalar.

Muhokama. Ushbu masalaga oid koʻpgina axborot manbalari tahlilidan maʼlumki, “kompetensiya”-shaxsning muayyan predmet va jarayonlarga xos oʻzaro aloqador sifatlari majmuini qamrab olsa, “kompetentlik”- maʼlum sohada samarali faoliyat olib borish uchun oʻz imkoniyatlari (bilim, koʻnikma, tajriba, shaxsiy sifatlari)ni amalga oshirish layoqatiga mos keladi. Aksariyat tadqiqotchilar muayyan hajmdagi ilmiy-texnik maʼlumotlarni oʻzlashtirish hamda yetarli boʻlmagan bilimlarni izlab topish metodlarini egallashda aks etadigan “kompetentlik” tushunchasining integrativ mohiyatini qayd etishmoqda.

“Kompetentlik” taʼlim oluvchining mutaxassislikka aloqador boshqa fanlarga oid bilimlarni kompleks qoʻllashga tayyorligi va layoqatliligini nazarda tutadi.

Tuzilmaviy jihatdan “kompetentlik” tushunchasi oʻzaro aloqador va bir-biriga taʼsir koʻrsatuvchi kognitiv, operatsion-texnologik, motivatsion, axloqiy, ijtimoiy, xulqli kabi tarkiblardan iborat.

Koʻplab ilmiy-pedagogik manbalar asosida “kompetentlik” tushunchasining tuzilmasi va mazmunini tizimli tahlil etish ushbu muammoga nisbatan quyidagi ikki xil nuqtai nazarning mavjudligini koʻrsatdi.

Birinchisi – “kompetentlik” oʻzida bir nechta kompetensiyalarni qamrab olgan shaxsning integrativ tavsifi. Bundan kompetentlik kompetensiyaga nisbatan kengroq va hajmliroq tushuncha ekanligi kelib chiqadi.

Ikkinchisi – “kompetentlik” bu oʻzaro uygʻun, yaxlit, koʻpqirrali tushuncha boʻlib, alohida kompetentlardan tashkil topadi.

Ushbu ikki qarashlarni sintez qilgan holda “kompetentlik” bu bir-biri bilan oʻzaro bogʻliq va oʻzaro taʼsir koʻrsatuvchi alohida “qirra”lardan tarkib topgan shaxsning integrativ sifati deb talqin etilsa maqsadga muvofiq boʻladi. Bunda “qirra” atamasi kompetentlik tarkibini anglatuvchi “kompetentlikning alohida spektri”, “komponentlari”, “turlari”, “elementlari” va h.k. atamalardan koʻra kompetentlik tushunchasining integrativ tabiatini chuqurroq, yaxlitroq va tizimliroq ifodalaydi.

Jahon va mamlakatimiz amaliyotining jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirish boʻyicha zamonaviy muammolarining tahlili shuni koʻrsatmoqdaki, fan va ishlab chiqarishning zamon talablariga javob beruvchi yangi taʼlim konsepsiyasi talabalarda shaxsiy-kasbiy, ijodiy imkoniyat va integrativ tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishga yoʻnaltirilgan. Mavjud “bilimli” konsepsiyaga asoslangan anʼanaviy didaktik taʼminot esa bu jihatlarni talabalarda rivojlantirishga psixologik-pedagogik sharoitlarni yaratish uchun yetarli hisoblanmaydi. Ushbu sharoitda kompetentlik taʼlim konsepsiyasiga asoslangan didaktik taʼminotini takomillashtirishga qaratilgan tadqiqotlar dolzarb hisoblanadi.

Ushbu dolzarblik quyidagi maqsadlarni belgilashni taqozo etadi, ya'ni:

jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishning didaktik taʼminot tizimini takomillashtirish yuzasidan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishni;

jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishga taʼsir etuvchi didaktik taʼminotning asosiy parametrlarini belgilashni;

oldinga qoʻyilgan maqsadlar quyidagi vazifalarni amalga oshirish lozimligini taqozo etadi, bular:

- jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishning didaktik taʼminotiga qoʻyiladigan asosiy talablarni aniqlash;
- zamon talablariga mos boʻlgan bakalavr bitiruvchisining shaxs modelini rivojlantirish;
- jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirish, didaktik taʼminotini modernizatsiyalash;
- jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirilganligining pedagogik-diagnostikasini takomillashtirish;
- jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli taʼminotini rivojlantirishning didaktik taʼminotini oʻquv jarayoniga tatbiq etish boʻyicha taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish.

Natijalar. Anʼanaviy didaktik taʼminotini modernizatsiyalash sabablari murakkab va koʻp qirrali yechimini kutayotgan muammolariga xos boʻlgan ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy oʻzgarishlarga muvofiq kompetentli jismoniy tarbiya va sport mutaxassisiga boʻlgan ehtiyojning oshishi hamda kompetentli talabalarni anʼanaviy “bilimli” taʼlim konsepsiyasiga asoslangan didaktik taʼminoti asosida tayyorlash imkonining yoʻqligi natijada modernizatsiya jarayonlari mavjud anʼanaviy didaktik taʼminotning taʼlim maqsadini, mazmunini, metodlarini,

texnologiyalarini va ta’lim natijalarini baholash tizimlarini qaytadan ko‘rib chiqishni taqozo etdi.

Mavjud an’anaviy didaktik ta’minotni tizimli tahlili asosida talabalarda kompetentlikni rivojlantirishga ta’sir etuvchi, mutaxassislarni tayyorlash zamon talablariga mos bo‘lmagan, maqsadli, mazmunli va tuzilmaviy parametrlar aniqlanganligini ko‘rsatadi.

Kompetentlik tahlil asosida ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga, kasbiy bilimlarni integratsiyalashga, o‘qish jarayonini intensifikatsiyalash va individuallashtirishga, kasbiy ko‘nikma va tajribalarni shakllantirilishiga yo‘naltirilgan mavjud didaktik ta’minotga qo‘yiladigan talablar takomillashtirilganligini namoyon etadi.

Natijada quyidagi masalalar yechimi ishlab chiqildi:

- talabalarda kompetentlikni rivojlantirishga ta’sir etuvchi zamon talablariga mos bo‘lmagan, maqsadli, mazmunli va tuzilmaviy parametrlar tizimli tahlil asosida aniqlash;

- didaktik ta’minotga qo‘yiladigan talablar talabalar ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga, kasbiy bilimlarini integratsiyalashga, o‘qish jarayonini intensifikatsiyalash va individuallashtirishga, kasbiy ko‘nikma va tajribalarini shakllantirilishga yo‘naltirilgan talablarni kompetentlik tahlili asosida takomillashtirish;

- didaktik ta’minotini modernizatsiyalashning metodologik asosi bo‘lgan, diagnostik va tizimli didaktika prinsiplariga asoslangan hamda kompetentli tayyorlash sharoitlariga mos tushuvchi bakalavr bitiruvchisining shaxs modelini takomillashtirish;

Yuqorida bildirilgan mulohazalarning amaliy natijalari quyidagilarda o‘z aksini topadi:

- jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirishning mavjud didaktik ta’minoti sifatini baholash bo‘yicha uslubiy materiallar majmui ishlab chiqildi;
- sohaga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirishda o‘quv reja, o‘quv-uslubiy majmualarning mazmunini va strukturasini shakllantirish hamda auditoriya va mustaqil mashg‘ulotlarni o‘tkazish sifatini baholash bo‘yicha metodikalar ishlab chiqildi;
- o‘quv jarayonining turli bosqichlarida talabalar kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirilganligini baholovchi diagnostik vositalar amaliyotga joriy qilindi;
- kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotni rivojlantirishning amaliyotga tatbiq etishga doir taklif va tavsiyalari ishlab chiqildi.

Xulosa. Shunday qilib, jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning kasbiy-pedagogik kompetentli ta’minotini rivojlantirish tizimiga qator innovatsiyalar joriy etilayotganiga qaramay, mavjud tizim yaxlit ko‘rinishda quyidagi didaktik xususiyatlardan iborat bo‘lgan “bilimli” yondashuvni aks ettiradi:

- tayyor bilimlar tizimini o‘zlashtirish (bilim, ko‘nikma, malakalarni o‘zlashtirish maqsadiga yo‘naltirilganlik); o‘quv dasturlarining reproduktiv mazmunga ega bo‘lishi;

- o‘qitish jarayonida markazlashgan fanlar shakli va ekstensiv pedagogik texnologiyalarni qo‘llash;

- kasbiy tayyorgarlik darajasini o‘zlashtirilgan bilim, ko‘nikma, malakalar orqali baholash.

Jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid mutaxassislarni tayyorlashning tashkiliy-boshqaruv va me’yoriy-huquqiy asoslarining tuzilmaviy-mazmunli tahlili (joriy ta’lim tizimidagi akademik tuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda), ularda

kompetentli yondashuvni nazariy asoslash va amaliy tatbiq etish uchun muhim boʻlgan me'yoriy-huquqiy negiz mavjudligini koʻrsatmoqda.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati "kasbiy-pedagogik kompetentli ta'minotini rivojlantirish" tushunchasining tuzilmaviy va mazmunli chuqurlashtirilishi, kreativ pedagogik texnologiyani yaratilishida metodologik asos sifatida qaratilayotgan bakalavr bitiruvchisining shaxs modeli, bakalavriat ta'lim tizimini kompetentli va tizimli tahlili, auditoriya va mustaqil mashgʻulotlarni rejalashtirish, tashkil qilish, oʻtkazish va baholash boʻyicha didaktik-matematik modellarni ishlab chiqilganligi bilan belgilanadi.

Izlanishlar natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, oʻquv-ijodiy reja va kompetentli oʻquv-metodik majmualarni uzluksiz ta'lim tizimiga tatbiq etilishi, auditoriya va mustaqil mashgʻulotlarni samaradorligini baholashda kvalimetrik metodlarni qoʻllanilishi, kompetentlik tahlildan malaka oshirish va qayta tayyorlash tizimida foydalanish imkoni, kasbga yoʻnaltirilgan diagnostik masalalarni yaratish metodikasini bakalavr mutaxassislarni kompetentlik darajalarini aniqlashda foydalanilishi, shuningdek, kompetentlik qirralarining shakllanganlik darajasi miqdoriy baholashning ichki (ilmiy-kasbiy, ilmiy-tadqiqot, ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-dunyoqarashli kompetentlik qirralarining oʻsish mezonlari) va tashqi (bitiruvchilarni muayyan kasbiy faoliyat sharoitlariga moslashuvchanlik (adaptatsiya) vaqti mezonlari tizimlari orqali aniqlangan.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Байденко В.И. Компетентностный подход к проектированию государст-венных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы).-М.: 2005. -114 С.
2. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения.- М.: Изд. ИЦПКПС, 2004. - 84 С.
3. Djurayev R.X., Turgʻunov S.T. Ta'lim menejmenti. –T.: Voris-Nashriyot, 2012.-167 b.
4. Суннатова Р.И. Индивидуальнотипологические особенности мыслитель-ной деятельности. Автореф. дис. … док.псих.наук. -Т., 2001.-41 С.
5. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. -М., 2004. -№ 8. -С. 26-31.
6. Egamberdiyeva N.M. Madaniy-insonparvarlik yondashuv asosida talabalarni shaxsiy hamda kasbiy ijtimoiylashtirish nazariyasi va amaliyoti (pedagogika oliy ta'lim muassasalari misolida): Dis. ... ped. fan. d-ri. – T., 2010. -332 b.

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SCP1342V3I9Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).